

**«DEUTSCHE KRIEGSZEITUNG VON BARANOWITSCHI»
У НАВУКОВЫХ ДАСЛЕДАВАННЯХ**

Уводзіны. «Deutsche Kriegszeitung von Baranowitschi», або «Нямецкая ваенная газета Баранавіч», з'яўлялася палявой ды-візіённай газетай нямецкай арміі. Яна выпускалася 3-й Ландэр-дывізіяй у Баранавічах з 1.01.1916 года два разы на тыдзень. Газета друкавалася ў былой яўрэйскай тыпаграфіі, якая была адбудавана нанова пасля адступлення рускіх, якія яе разрабавалі. Шрыфты для газеты прывозілі спецыяльна з Берліна, бо знайсці нямецкую фрактуру на былых рускіх землях было немагчыма. Газета каштавала 5 пфенінгаў. Агулам было выдадзена 274 нумароў. Апошні нумар выйшаў 17.08.1918 г. Акцэнт у газеце ставіўся на навіны, якія складалі большую частку зместу. Нямецкі рэйх не мог кожны раз своечасова дастаўляць газеты ў кожную дывізію ўсходняга фронту, таму створаныя палявыя газеты выпускаліся вялікімі накладамі, каб задаволіць патрэбы шматлікіх салдат. Колькасць асобнікаў вагалася ад нумара да нумара і складала ад 5 000 да 10 500 экзэмпляраў. Спачатку на шапцы газеты былі размешчаны выявы двух нямецкіх салдат, якія пераразалі калючы дрот. Пазней, у 1917 годзе, малюнак крыху змяніўся: у паядынку нямецкі салдат сутыкнуўся з рускім пехацінцам, і яны змагаюцца ў калючым дроце. Адметна, што кожны нумар змяшчаў шмат аб'яў рознай тэматыкі: ад прапаноў наведць кіно, тэатр ці казіно да шматлікіх рэклам гандляроў і іх прадукцыі. Такая колькасць рэкламных матэрыялаў не была характэрна для палявых газет.

Усе гэтыя звесткі былі атрыманы падчас вывучэння электроннага архіву «Нямецкай ваеннай газеты Баранавіч», які захаваўся дзякуючы педантычнасці немцаў. Але навуковых даследаванняў дадзенай газеты катастрафічна мала, амаль няма. Таму **задача** гэтага артыкула – выявіць кола даследчыкаў газеты і ўстанавіць ступень яе даследаванасці.

Матэрыялам даследавання паслужылі навуковыя працы беларускіх і замежных даследчыкаў.

Асноўная частка. Першым чынам былі вывучаны матэрыялы, якія знаходзяцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Апроч паштовак, якія час ад часу з'яўляліся на старонках газеты, у архівах бібліятэкі даследаванняў, звязаных з тэмай артыкула, не знайшлося. Пасля чаго пошукі пачаліся ў інтэрнэце. Перш за ўсе ўразіла тое, што шмат нямецкіх сайтаў дазваляюць прагледзець электронны архіў газеты. Звычайна, цяжка знайсці падобныя матэрыялы ў вольным доступе. З гэтага вынікае, што саміх нумароў для даследавання шмат. На сайце бібліятэкі горада Бадэна была праграма выставы, якую яны рыхтавалі па нямецкім палявых газетах Першай сусветнай вайны. Сярод іх была і «Нямецкая ваенная газета Баранавіч». Там было тры яе нумары, якія былі прадстаўлены на выставе. Але гэта нельга лічыць даследаваннем, бо інфармацыя аб газеце была пададзена агульная дзеля азнаямлення з экспанатамі.

Асобна хочацца вылучыць працу гісторыка з Украіны Вадзіма Стэцюка, якая была прадстаўлена ў зборніку навуковых прац пад назвай «Праблемы гісторыі краін усходняй і цэнтральнай Еўропы». У артыкуле пад назвай «Deutsche Kriegszeitung von Baranowitschi» як крыніца гісторыі нямецкай акупацыі на тэрыторыі Беларусі (1916–1918 гг.) праведзены аналіз усіх нумароў газеты. Выяўлена, на якія тэмы было напісана больш артыкулаў, якія раздзелы былі пастаяннымі, а якія не. Таксама важным момантам гэтай працы з'яўляецца наступнае меркаванне аўтара: «Сярод вядомых нам нямецкіх вайсковых выданняў часоў Першай сусветнай вайны, толькі два выдаваліся на гарнізонным узроўні – «Нямецкая ваенная газета Баранавіч» і аналагічнае выданне ў Кракаве». Гэты факт робіць газету ўнікальнай для беларусаў. Пры аналізе газеты Вадзім Стэцюк заўважыў, што артыкулы пра Беларусь пачалі з'яўляцца толькі з 4 нумара і мясцовая тэматыка знаходзілася на другім плане, бо асноўная задача газеты – паведамляць аб навінах і падзеях з фронту. Усяго ў газеце было надрукавана 283 артыкулы (нататкі), прысвечаныя ваенным падзеям і побыту нямецкіх салдат на тэрыторыі Беларусі. Таксама ў некаторых нумарах публікаваліся вялікія артыкулы, прысвечаныя гісторыі, геаграфіі і дэмаграфіі Заходняй Беларусі.

Яшчэ большую цікавасць выклікае ўмоўная класіфікацыя артыкулаў, якую прапанаваў аўтар: «Усе матэрыялы газеты, якія датычацца Заходняй Беларусі, намі ўмоўна падзелены на 5 груп:

- 1) апісанне ходу баявых дзеянняў у рэгіёне;
- 2) артыкулы і нататкі, прысвечаныя побыту нямецкіх войск (самая вялікая група матэрыялаў);

3) асвятленне важных падзей з жыцця войска і камандзіраў;
4) матэрыялы, якія знаёмяць ваеннаслужачых з землямі, у якіх яны апынуліся (прыродазнаўчыя і этнаграфічныя публікацыі);

5) артыкулы пра сучаснае жыццё мясцовых жыхароў (значная частка асвятляе падзеі з жыцця яўрэйскіх грамад)» [1, с. 268–269].

Гэтае даследаванне адзінае, якое прысвечана дадзенай газеце, больш нічога падобнага знойдзена не было.

Аднак газета згадвалася як адна з крыніц літаратуры для напісання кніг пра Першую сусветную вайну заходнімі аўтарамі. Такім чынам, было знойдзена 3 кнігі, у якіх ёсць згадкі газеты.

Першая была выдадзена ў Кэмбрыджы (Брытанія) у 1971 годзе пад назвай «Нямецкія салдацкія газеты Першай сусветнай вайны» [2]. У раздзеле пад назвай «Наша мэта – усход» ёсць вытрымкі з некаторых артыкулаў асобных выпускаў газеты. Спасылаючыся на адпаведныя нататкі з асобных нумароў, гэта частка кнігі апісвае розныя нацыянальнасці, якія пражывалі на ўсходзе Еўропы. Так, у артыкуле «Рускі пейзаж» аўтар цытуе вытрымку з яго: «Расія – беспарадак, Германія – гэта парадак. Нямецкі фермер больш паспяховы, таму што ён свабодны» [2, с. 211]. Наступную вытрымку аўтар прыводзіць у дачыненні літоўцаў: «Наступны артыкул усхваляў гэтых прыемных, прымітыўных бландыністых людзей, хаця адзначаўся факт, што многія літоўцы былі босымі і трымалі жывёл у сваім доме. Бясспрэчна, тым не менш аўтар лічыць, што яны прызначаны для Германіі, а не для адсталага ўсходу» [2, с. 216]. Пра беларусаў згадвалася такім чынам: «Ранжыраванне нацыянальнасцей усходу адбывалася па тым, колькі нардычнай крыві яны “змяшчаюць”. Не дзіўна, што рускія, або маскавіты, былі апісаныя як славяне з найменш “чыстай” крывёй. Найбольш “чыстая” кроў была ў эстонцаў, фінаў і “белых русаў»» [2, с. 217].

Наступная кніга называецца «Гісторыя і панаванне: нацыянальнае будаўніцтва і гістарычная палітыка ў Беларусі ў 19 і 20-м стагоддзі». Яна была выдадзена ў 1999 годзе ў Мюнхене [3]. У раздзеле пад назвай «Беларусь у нямецкамоўнай гістарыяграфіі» напісана наступнае: «Пераважна Беларусь трапляла ў поле зроку нямецкамоўных вучоных як асобная ўсходнеславянская адзінка або тэрыторыя ваенных інтарэсаў». А далей, са спасылкай на беларускага гісторыка Уладзіміра

Сакалоўскага, напісана наступнае: «“Deutsche Kriegszeitung von Baranowitschi” паведамлялі нерэгулярна аб гістарычных тэмах і амаль не ўспрымалі наваколле. Немцаў не цікавіла гісторыя месца, у якім яны дыслакаваліся» [3, с. 142–143].

Трэцяя кніга пад назвай «Маніпуляцыя грамадскай думкай на вайне: ваенны вопыт нямецкіх салдат і яго інтэрпрэтацыя ў 1914–1918 гг.» выйшла ў 2003 годзе ў Цюбінгене. Там усяго 6 разоў згадваецца газета Deutsche Kriegszeitung von Baranowitschi». Кожны раз яна цытуецца ў кантэксте ўздзеяння на грамадскую думку. Напрыклад, «сусветнае панаванне было прадстаўлена не як мэта, да якой імкнецца Германія, а як умова. “Deutsche Kriegszeitung von Baranowitschi” сфармулявала яе наступным чынам: калі народ патрабуе сусветнага панавання, да якога мы не імкнемся, то яно можа быць толькі нямецкім» [4, с. 213].

Заклучэнне. Такім чынам, на падставе ўсяго вышэй-сказанага можна зрабіць наступныя высновы:

1. Газета не даследавалася беларускімі навукоўцамі. Калі яе назва і з’яўлялася ў навуковых артыкулах, то толькі як адна са шматлікіх нямецкіх газет усходняга фронту.

2. Газета разглядалася замежнымі гісторыкамі як крыніца інфармацыі аб ваенных падзеях Першай сусветнай вайны. Дзякуючы ёй, яны маглі прааналізаваць побыт нямецкіх салдат, іх думкі, якія часта адлюстроўваліся ў вершах на старонках газеты, а таксама тое, як яны ўспрымалі мясцовасць, у якой апынуліся.

3. Артыкулаў пра Беларусь у газеце мала, а тыя, што ёсць, напісаныя для немцаў, а значыць, яны не могуць лічыцца аб’ектыўнымі.

Літаратура

1. Проблеми історії країн Центральної та Східної Європи: збірник наукових праць / [редкол.: В. С. Степанков (головн. ред.) та ін.]. – Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. – Випуск 4. – 296 с.

2. Nelson, Robert L. German Solider Newspapers of the First World War. – Cambridge: 1971. – 268 p.

3. Linder, R. Historiker und Herrschaft: Nationsbildung und Geschichtspolitik in Weissrussland im. 19 und 20. Jahrhundert. – München: Oldenbourg, 1999. – 535 s.

4. Lipp, A. Meinunglenkung im Krieg: Kriegserfahrungen deutscher Soldaten und ihre Deutung 1914–1918. – Tübingen: 2003. – 357 s.